

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi toimeentulotuesta annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi toimeentulotuesta annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 127/2022 vp): Asia on saapunut sosiaali- ja terveysvaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- neuvotteleva virkamies Susanna Rahkonen, sosiaali- ja terveysministeriö
- erityisasiantuntija Ritva Liukonen, sosiaali- ja terveysministeriö
- lakimies Katariina Rainio, sosiaali- ja terveysministeriö
- apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen, eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
- lainsäädäntöneuvos Lauri Koskentausta, oikeusministeriö
- palvelupäällikkö Sirkka Pennanen, Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveyspiiri Eksote
- johtava lakimies Petri Lemettinen, Kansaneläkelaitos
- tutkimuspäällikkö Minna Kivipelto, Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL)
- pohjoisen aikuissosiaalityön päällikkö Anne Qvist, Helsingin kaupunki
- erikoissuunnittelija Rosa Hossain-Karhu, Socca - Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus
- johtava lakimies Sami Uotinen, Suomen Kuntaliitto
- erityisasiantuntija Ellen Vogt, Suomen Kuntaliitto
- erityisasiantuntija Anna Järvinen, SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Tietosuojavaltuutetun toimisto

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi toimeentulotuesta annettua lakia, sosiaalihuoltolakia, kuntouttavasta työtoiminnasta annettua lakia ja kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annettua lakia. Esitys toteuttaa osaltaan pääministeri Sanna Marinin hallituksen hallitusohjelman tavoitettua toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta. Esityksen tavoitteena on parantaa erityisesti sosiaali-

Valiokunnan mietintö StVM 29/2022 vp

huollon ja haavoittuvassa asemassa olevien asiakkaiden asemaa toimeentulotuen hakijoina. Asiakkaiden aseman turvaaminen on tärkeää, koska toimeentulotuen toimeenpano jakautuu Kansaneläkelaitoksen ja hyvinvointialueiden sosiaalihuollon kesken.

Esityksen mukaan toimeentulotuen hakemista koskevasta menettelystä säädettäisiin nykyistä tarkemmin. Esitykseen sisältyy säännökset asiakkaan oikeudesta henkilökohtaiseen palveluun, toimeentulotukiasioita koskevasta Kansaneläkelaitoksen ja hyvinvointialueen yhteistyöstä sekä sosiaalihuollon lausunnosta. Toimeentulotukiasiointi olisi toteutettava eri asiakasryhmien tarpeet huomioiden ja toimeentulotukiasioiden käsittelyssä sosiaalihuollon näkemysten huomioimisesta säädettäisiin nykyistä tarkemmin. Tämä koskisi muun muassa perusosan alentamistilanteita. Lisäksi tarkennettaisiin säännöksiä tietojen luovuttamisesta viranomaisten välillä sekä lisättäisiin säännökset valtakunnallisesta toimeentulotukiasioiden neuvottelukunnasta sekä alueellisista neuvottelukunnista.

Myös toimeentulotuen määräytymistä ja rakennetta koskevaa sääntelyä tarkennettaisiin. Toimeentulotuen viimesijainen ja harkinnanvarainen luonne edellyttää, että tuen määräytyminen perustuu käytettävissä olevien tulojen ja lain mukaan määriteltävien välttämättömien menojen arviointiin. Esitykseen sisältyy säännös toimeentulotuen laskelmasta.

Lisäksi lain rakennetta muutettaisiin ja tehtäisiin muutokset, jotka aiheutuvat siitä, että sosiaalihuollon järjestämisvastuu siirtyy kunnilta hyvinvointialueille. Sosiaalihuoltolakiin lisättäisiin säännös taloudellisen toimintakyvyn edistämistä koskevasta sosiaalihuollon palvelusta. Tällä korostetaan sitä, että sosiaalihuollolla on asiakkaan taloudellisen kokonaistilanteen tukemisessa laaja-alainen tehtävä, joka on muutakin kuin toimeentulotuen myöntämiseen ja maksamiseen liittyvää. Lisäksi kuntouttavaan työtoimintaan osallistumiseen liittyvät korvaukset siirrettäisiin kuntouttavasta työtoiminnasta annettuun lakiin.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2023.

VALIOKUNNAN YLEISPERUSTELUT

Yleistä

Esityksen tavoitteena on parantaa erityisesti sosiaalihuollon ja haavoittuvassa asemassa olevien asiakkaiden asemaa toimeentulotuen hakijoina. Lisäksi esityksen tavoitteena on selkeyttää toimeentulotuen tavoitteita ja suhdetta sosiaalihuoltoon sekä toimeentulotuen toimeenpanijoiden toimivaltaa. Esityksessä ehdotetaan myös tehtäviksi tarvittavat sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisuudistuksesta johtuvat muutokset. Esityksessä ei ehdoteta muutoksia toimeentulotuen luonteeseen viimesijaisena harkinnanvaraisena etuutena tai toimeentulotuen määrään. Esityksen vaikutusten julkiseen talouteen arvioidaan tämän vuoksi olevan vähäisiä.

Esityksen taustalla on pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelma, jonka mukaan hallituskaudella toteutetaan toimeentulotuen kokonaisuudistus, jolla varmistetaan riittävä viimesijaisen toimeentulon turva ja sosiaalista tukea tarvitsevien ihmisten oikea-aikaiset palvelut.

Valiokunnan mietintö StVM 29/2022 vp

Perustoimeentulotuen toimeenpano siirrettiin kunnilta Kansaneläkelaitokselle vuonna 2017 täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen toimeenpanon säilyessä yhä kunnilla. Hyväksyessään perustoimeentulotuen toimeenpanon siirron Kansaneläkelaitokseen eduskunta edellytti, että siirron vaikutuksia muun muassa toimeentulotuen saajien määrään ja tukijaksojen kestoon seurataan ja että toimeentulotukilaki tulee uudistaa kokonaisuudessaan. Eduskunta totesi myös, että uudistuksessa tulee pyrkiä vahvistamaan toimeentulotuen luonnetta viimesijaisena ja väliaikaisena etuutena. Lisäksi eduskunta toi esiin, että uudistuksen tavoitteena tulee olla moniammatillinen yhteistyö Kansaneläkelaitoksen ja kuntien välillä sekä sellaiset toimintakäytännöt, jotka tukevat toimeentulotukea saavan itsenäistä suoriutumista ja ehkäisevät syrjäytymistä. (EV 374/2014 vp).

Valiokunta pitää esityksen tavoitteita tärkeinä ja kannattaa lakiehdotusten hyväksymistä tässä mietinnössä esitetyin muutosehdotuksin. Valiokunta kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että toimeentulotukilaki on peräisin vuodelta 1997 ja sitä on uudistettu eri vaiheissaan useita kertoja. Valiokunta korostaa, että useiden lakiin tehtyjen uudistusten vuoksi on perusteltua kiinnittää erityistä huomiota siihen, että sääntely on selkeää ja sen tulkinta on ennakoitavaa. Nyt käsiteltävänä oleva hallituksen esitys sisältää selkeyttäviä säännöksiä ja parannuksia asiakkaan oikeuksia ja viranomaisyhteistyötä koskeviin säännöksiin, mutta kyseessä ei ole toimeentulotukilain kokonaisuudistus ja laki jää edelleen osittain vaikeaselkoiseksi. Valiokunta toistaa aikaisemman kantansa (StVM 54/2014 vp) siitä, että toimeentulotuki tulee uudistaa kokonaisuudessaan.

Valiokunta korostaa, että nyt käsiteltävänä olevan osittaisuudistuksen yhteydessä ei muuteta toimeentulotulotuen luonnetta sosiaalihuoltoon kuuluvana viimesijaisena, harkinnanvaraisena ja väliaikaisena tukimuotona. Toimeentulotukilain uudistamista valmistellut työryhmä (STM 2021:22) totesi, että toimeentulotuen rakenteellinen asema sosiaaliturvassa ja suhde sosiaalityöhön tulisi selvittää kokonaisuudessaan. Valiokunta pitää tärkeänä, että toimeentulotuen rooli sosiaaliturvassa selvitetään ja selkeytetään osana sosiaaliturvakomitean valmistelemaa sosiaaliturvan kokonaisuudistusta.

Toimeentulotuen hakemisen ja Kansaneläkelaitoksen sekä hyvinvointialueiden välisen yhteistyön kehittäminen

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi toimeentulotuen hakemista koskevasta menettelystä sekä Kansaneläkelaitoksen ja tulevien hyvinvointialueiden yhteistyöstä nykyistä tarkemmin. Esitykseen sisältyy säännökset toimeentulotukiasioinnin toteuttamisesta esteettömästi ja saavutettavasti sekä asiakkaan oikeudesta henkilökohtaiseen palveluun (14 d §). Lisäksi esityksessä ehdotetaan säädettäväksi toimeentulotukiasioita koskevasta Kansaneläkelaitoksen ja hyvinvointialueen yhteistyöstä (14 e §) sekä sosiaalihuollon Kansaneläkelaitokselle perustoimeentulotukiasian käsittelyä varten annettavasta lausunnosta (15 §).

Valiokunta pitää myönteisenä, että esityksessä ehdotetaan erillistä säännöstä (14 d §) toimeentulotukiasioinnin esteettömyydestä ja saavutettavuudesta sekä asiakkaan oikeudesta henkilökohtaiseen palveluun. Kansaneläkelaitos on jatkuvasti kehittänyt palvelujensa saavutettavuutta ja luonut esimerkiksi yhteistoimintapisteitä sosiaalihuollon kanssa. Tästä huolimatta asiointi toimeentulotukiasioissa on edelleen ongelmallista erityisesti niille henkilöille, joiden mahdollisuudet käyttää sähköisiä asiointipalveluja ovat puutteelliset. Kansaneläkelaitoksen toimipisteitä ei ole kaikilla paikkakunnilla, ja pitkien matkojen vuoksi asiointi henkilökohtaisesti voi olla haastavaa

Valiokunnan mietintö StVM 29/2022 vp

osalle asiakkaista. Valiokunta korostaa, että toimeentulotuen asiointia tulee kehittää ottaen huomioon palvelujen saavutettavuus ja niiden käytettävyys sekä erilaisten asiakasryhmien haasteet, kyvyt ja tarpeet, jotta asiakkailla on yhdenvertaiset mahdollisuudet asioida viranomaisessa.

Valiokunta korostaa, että asiakaskohtainen harkinta kuuluu toimeentulotukilain soveltamisen peruseräpäätöksiin. Kansaneläkelaitoksella on kuitenkin toimeenpanijana erilaiset edellytykset asiakaskohtaiseen harkintaan kuin sosiaalihuollon viranomaisella. Valiokunta pitää myönteisenä, että esityksessä pyritään tarkentamaan yhteistyötä sosiaalihuollon viranomaisiin asiakkaan olosuhteita koskevan harkinnan paremmaksi mahdollistamiseksi. Kansaneläkelaitoksen ja hyvinvointialueen sosiaalihuollon välistä yhteistyötä (14 e §) koskeva säännös ei itsessään anna välineitä yhteistyön toteuttamiseen, mutta se madaltaa kynnystä yhteistyöhön yhdessä tietojen luovutusta koskevien säännösten (3 a luku) kanssa.

Sosiaalihuollon lausuntoa koskevan säännöksen (15 §) tavoitteena on esityksen mukaan korostaa sosiaalihuollon näkemyksen merkitystä perustoimeentulotukiasian käsittelyssä ja edistää asiakkaan asemaa ja yksilöllisen tilanteen huomioimista. Sosiaalihuolto voi antaa lausunnon omatoimisesti ilman Kansaneläkelaitoksen pyyntöä, mutta aloite voi tulla myös Kansaneläkelaitokselta, jolla on sosiaalihuoltolain 35 §:n perusteella velvollisuus ohjata henkilö sosiaalihuoltoon tuen tarpeen selvittämiseksi.

Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa on nostettu esille, että ehdotettu lausuntokäytäntö on tarpeettoman raskas sääntelymuoto viranomaisten väliselle yhteistyölle. Lisäksi asiantuntijakuulemisessa todettiin, että lausuntomenettely jää tavoitteiltaan ja käyttöalaltaan epäselväksi, ja tuotiin esille tarve täsmentää lausunnon voimassaoloa.

Valiokunta pitää ehdotettua säännöstä hallituksen esityksen ja saamansa selvityksen nojalla perusteltuna sosiaalihuollon asiakkaan aseman edistämiseksi perustoimeentulotukiasian käsittelyssä, mutta korostaa, että säännöksen mukaisen toimintamallin toimivuutta tulee seurata ja tarvittaessa säännöstä on muutettava. Valiokunta korostaa, että säännöskohtaisten perustelujen (s. 57) mukaan lausunnonantajan on huolehdittava siitä, että lausunto on perusteltu ymmärrettävästi ja sen ajallinen rajaaminen on selkeä.

Valiokunta toteaa selkeyden vuoksi, että toimeentulotukilain 15 §:n säännöskohtaisissa perusteluissa (s. 57) on virheellisesti viitattu lain 14 e §:n 2 momenttiin, jota esitys ei sisällä. Kansaneläkelaitoksen tulee perustelujen perusteella ottaa yhteys hyvinvointialueen sosiaalihuoltoon, jos se käsitellessään toimeentulotukiasiaa havaitsee, että henkilön tilanteen arvioinnissa perustoimeentulotuen myöntämistä varten on tarpeen saada sosiaalihuollon näkemys.

Valiokunta pitää hyvänä, että viranomaisten välisen yhteistyön parantamiseksi ehdotetaan säädettäväksi valtakunnallisesta toimeentulotukiasioiden neuvottelukunnasta (5 §) sekä alueellisista neuvottelukunnista (27 e §), jotka toimivat hyvinvointialueiden yhteydessä. Neuvottelukuntien tarkoituksena on varmistaa viranomaisten välisen yhteistyön toteutumista ja tuoda esiin myös kehittämistarpeita. Tarvittaessa niissä voidaan huomioida myös asiakasnäkökulma toimeentulotukiasioiden käsittelyn kehittämisessä. Valiokunta korostaa, että neuvottelukunnissa tulee olla myös kuntien edustus, koska kunnat rahoittavat edelleen puolet perustoimeentulotuen menoista. Lisäksi valiokunta painottaa asiakkaiden edustuksen tärkeyttä neuvottelukuntien työssä.

Valiokunnan mietintö StVM 29/2022 vp

Tietojen luovutus viranomaisten välillä

Esityksessä toimeentulotukilakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 3 a luku, johon on koottu tietojen luovuttamista viranomaisten välillä koskevat säännökset. Voimassa olevan lain tietojenluovutusta koskevia säännöksiä ehdotetaan tarkennettaviksi. Lisäksi esitys sisältää uusia täsmentäviä säännöksiä tietojen luovutuksesta ja käytöstä.

Esityksessä toimeentulotukilakiin ehdotetuissa 18 a, 18 f ja 18 g §:ssä on säännösten perustelujen mukaan tarkoitettu viitattavaksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annettuun lakiin (jäljempänä asiakastietolaki), jota koskeva esitys on eduskunnan käsiteltävänä (HE 246/2022 vp). Kyseisessä esityksessä asiakastietolain ehdotetaan tulemaan voimaan vuoden 2024 alusta. Tämän johdosta valiokunta ehdottaa jäljempänä yksityiskohtaisissa perusteluissa tarkemmin kuvatulla tavalla, että edellä mainituissa pykälissä olevat viittaukset asiakastietolakiin korjataan viittauksiksi voimassa olevaan lainsäädäntöön. Toimeentulotukilain tietojen luovutusta koskevien säännösten viittaukset asiakastietolakiin tulee tehdä asiakastietolakia koskevan eduskuntakäsittelyn yhteydessä.

Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa esitettiin lisäksi runsaasti yksityiskohtaisia huomioita tietojen luovutusta koskevista säännöksistä. Valiokunta ehdottaa jäljempänä yksityiskohtaisissa perusteluissa lainsäädäntötekniisiä tarkennuksia tietojen luovutusta koskeviin säännöksiin. Valiokunta kuitenkin painottaa, että tietojen luovutusta koskevien säännösten toimivuutta tulee arvioida ja niitä koskevat täsmennykset on tehtävä viimeistään toimeentulotukilain kokonaisuudistuksen yhteydessä.

Perusosan alentaminen

Toimeentulotukilain mukaan toimeentulotuen perusosaa voidaan alentaa 20 prosentilla, jos toimeentulotuen hakija on kieltäytynyt tai laiminlyönyt laissa määriteltyihin toimenpiteisiin osallistumisen, kuten työvoimapolitiittisiin toimenpiteisiin osallistumisen. Perusosaa voidaan tietyn edellytyksin alentaa enintään 40 prosenttia, jos toimenpiteeseen osallistumisen kieltäytyminen tai laiminlyöminen on ollut toistuvaa. Perusosan alentaminen voi kestää kerralla enintään 2 kuukautta kieltäytymisestä tai laiminlyönnistä lähtien.

Hallituksen esityksessä ei ehdoteta muutoksia toimeentulotuen perusosan alentamista koskeviin syihin tai sen aineelliseen sisältöön. Toimeentulotukilakiin ehdotetaan kuitenkin lisättäviksi perusosan alentamista koskevia ja sitä edeltäviä menettelysäännöksiä (10 a §), jotka koskevat perusosan alentamisessa noudatettavaa menettelyä, asiakkaan ja sosiaalityön edustajan kuulemistä ja sen vaikutuksia perusosan alentamiseen sekä Kansaneläkelaitoksen velvollisuutta tiedottaa hakijalle mahdollisuudesta välttää perusosan alentaminen osallistumalla palvelutarpeen arviointiin.

Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa esitettiin runsaasti huomioita perusosan alentamisen toimeenpanon yksityiskohtiin. Valiokunta toteaa, että nyt ehdotettavat säännökset mahdollistavat Kansaneläkelaitoksen ja hyvinvointialueen sosiaalihuollon yhteistyön perusosan alentamista harjoittaessa. Valiokunta pitää kuitenkin välttämättömänä, että perusosan alentamista koskevan menettelyn toimivuutta seurataan ja sitä tarkennetaan mahdollisesti tarvittavien lainsäädäntömuutosten lisäksi lain soveltamista koskevassa yhteistyössä.

Valiokunnan mietintö StVM 29/2022 vp

Valiokunta korostaa, että jo voimassa olevan lainsäädännön perusteella perusosan alentamiseen liittyy aina asiakaskohtaista harkintaa. Toimeentulotukilain mukaan perusosan alentaminen voidaan tehdä vain edellyttäen, että alentaminen ei vaaranna ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa eikä alentamista voida pitää muutenkaan kohtuuttomana.

Valiokunta pitää asiakkaan oikeusturvan toteutumisen sekä sosiaalityön varhaisen toteutumisen kannalta perusteltuna toimeentulotukilakiin 10 a §:n 2 momentissa ehdotettua sääntelyä, jonka mukaan, kun harkitaan perusosan alentamista 10 §:n 2 momentin tarkoitetuissa tilanteissa enintään 40 prosenttia, Kansaneläkelaitoksen tulee aina ennen perusosan alentamista ohjata asiakas hyvinvointialueen sosiaalihuoltoon sosiaalihuoltolain 36 §:ssä tarkoitettua palvelutarpeen arviointia varten. Säännöksen mukaan Kansaneläkelaitoksen tulee antaa hakijalle kohtuullinen aika palvelutarpeen arviointiin osallistumiseen ennen perusosan alentamista.

Valiokunta kuitenkin kiinnittää huomiota siihen, että pykälän säännöskohtaisissa perusteluissa (s. 52) jää epäselväksi, mitä tarkoitetaan kohtuullisella ajalla palvelutarpeen arviointiin osallistumiseksi. Valiokunta toteaa, että palvelutarpeen aloittamisesta päättää hyvinvointialueella toimivaltainen viranhaltija. Toimeentulotukiasiakas ei voi itse vaikuttaa prosessin aloittamiseen. Sosiaalihuoltolain 36 §:n mukaan palvelutarpeen arviointi on aloitettava viipymättä ja saatettava loppuun ilman aiheutonta viivytystä. Valiokunta pitää tärkeänä, ettei alentamispäätöstä tehdä ennen kuin Kansaneläkelaitos on selvittänyt, missä vaiheessa palvelutarpeen arviointi ja sen aloittaminen hyvinvointialueella on. Valiokunta myös korostaa, että alentamispäätöstä harkittaessa toimeentulotukea koskevia päätöksiä ei voi jättää tekemättä tai päätöksentekoa lykätä niin, että asiakkaan tai hänen perheensä olosuhteet vaarantuvat.

Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa on esitetty myös toimeentulotuen perusosan perusteiden täsmentämistä sekä alentamisesta luopumista kokonaan. Valiokunta toteaa, että perusosan alentamisten määrä on vähentynyt viime vuosina merkittävästi. Valiokunnan saaman tiedon mukaan vuonna 2019 perustoimeentuloa koskevia alentamispäätöksiä tehtiin yli 27 000, mutta vuonna 2021 enää vajaa 5 500. Valiokunta kuitenkin korostaa, että perusosan alentamisesta luopuminen muuttaisi toimeentulotuen viimesijaista luonnetta ja siihen kuuluvia asiakkaan velvollisuuksia. Toimeentulotukilaissa edellytetään, että asiakkaan tulee huolehtia omasta toimeentulostaan ja että asiakas edistää omaa työllistymistään. Valiokunta katsoo, että toimeentulotuen alentamisesta luopumista tai alentamisen perusteiden mahdollisia muutostarpeita tulee arvioida osana sosiaaliturvan kokonaisuudistusta valmistelevan komitean työtä. (Valiokunnan lausumaehdotus)

Toimeentulotuen määräytymistä, hakemista ja muita yksityiskohtia koskevat ehdotukset

Asumismenot (7 a §). Ehdotetussa toimeentulotukilain 7 a §:ssä säädetään muihin perusmenoihin kuuluvista asumismenoista. Säännökseen on siirretty voimassa olevan lain 7 b §:n muita perusmenoja koskeva sisältö asumismenojen osalta.

Valiokunta pitää hyvänä, että säännöskohtaisissa perusteluissa (s. 48) korostetaan hakijan ja hänen perheensä yksilöllisen tilanteen huomioon ottamista asumismenojen kohtuullisuutta harkittaessa. Valiokunta korostaa, että hakijan yksilöllinen tilanne huomioidaan myös erikseen makset-

Valiokunnan mietintö StVM 29/2022 vp

tavien vesi-, sähkö- ja kotivakuutusmaksujen kohtuullisuutta arvioitaessa, vaikka näiden arvioimiseen on asetettu Kansaneläkelaitoksessa ohjeelliset raja-arvot käsittelyn tueksi. Yksilökohtainen kohtuullisuusarviointi korostuu erityisesti tilanteissa, joissa esimerkiksi sähkölaskut voivat markkinatilanteen vuoksi hallitsemattomasti nousta ilman hakijan olennaista myötävaikutusta.

Toimeentulotuen hakeminen (14 §). Valiokunta toteaa, että kyseisen säännöksen perusteluissa on virheellisesti todettu, että pykälän 3 momentin sisältö vastaa voimassa olevan lain 14 a §:n 3 momentin sisältöä. Voimassa olevan 14 a §:n 3 momentti, joka koskee toimeentulotukiasian käsitteilyä niin, että hakijan tai perheen oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon ei vaarannu, on esityksessä siirretty 14 a §:n 1 momenttiin.

Henkilöllinen soveltamisala (27 §). Esityksessä toimeentulotukilakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 27 §, jossa säädetään toimeentulotukilain henkilöllisestä soveltamisalasta. Esityksen perustelujen (s. 68) mukaan ehdotettu sääntely vastaa pitkälti voimassa olevan lain 2 ja 14 a §:ään kytkeytyvää tulkintakäytäntöä. Valiokunta korostaa, että ehdotetulla säännöksellä ei ole tarkoitus laajentaa toimeentulotukeen oikeutettujen henkilöpiiriä.

Ehdotetun 27 §:n 1 momentin mukaan toimeentulotuki myönnetään Suomessa vakinaisesti oleskelevalle hakijalle tai perheelle. Perustelujen mukaan oleskelun tosiasiallinen luonne on selvitettävä, kuten tähänkin asti on ollut käytäntönä, yksilöllisesti jokaisen hakijan kohdalla, jos hakijalta puuttuu ulkomaalaislain mukainen oleskelulupa tai kotikunta. Tällöin tulee pyytää hakijalta lisäselvityksiä, joita voivat olla esimerkiksi perhesiteet, työsuhteen kautta syntyneet siteet, asuminen muoto, Suomen sosiaaliturvaan kuulumisen tai hakijan tosiasiallinen oleskelun kokonaiskesto Suomessa. Perheen kohdalla tulee ottaa huomioon yhdenmukaiset ratkaisut. Pykälän 2 momentin mukaan jokaisella maassa oleskelevalla henkilöllä on kuitenkin oikeus saada kiireellisessä tilanteessa tukea välttämättömän avun turvaamiseksi siten, ettei hänen oikeutensa välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon vaarannu. Tällaisina välttämättömyyksinä pidetään perustelujen mukaan mm. ravintoa, välttämättömiä lääkkeitä ja vaatteita sekä majoitusta.

Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa on nostettu esille ehdotetun sääntelyn suhde sosiaalihuoltolain 12 ja 12 a §:n mukaiseen taloudelliseen tukeen sekä 21 §:n mukaiseen tilapäiseen asumiseen. Valiokunta pitää tärkeänä, että toimeentulotukilakiin ehdotetun 27 §:n soveltamisen toimitusta seurataan ja tarvittaessa selkeytetään sen suhdetta sosiaalihuoltolain säännöksiin.

Toimeentulotuen rahoitus

Hallituksen esityksessä perustoimeentulotuen osittainen rahoitusvastuu säilyy kunnilla. Esityksen mukaan kunnan rahoitusosuus perustoimeentulotuen kustannuksista on 50 prosenttia. Kunnan rahoitusosuus otetaan huomioon tekemällä sitä vastaava vähennys kunnalle maksettavasta peruspalvelujen valtionosuudesta. Ehdotettu sääntely vastaa voimassa olevaa lainsäädäntöä.

Hallituksen esityksessä kunnan rahoitusvastuun säilyttämistä on perusteltu muun muassa sillä, että kunnilla on edelleen keskeinen rooli sivistystoimen palveluissa, asuntopolitiikassa ja alueen elinvoiman ylläpidossa, joiden avulla kunta voi edistää asukkaidensa hyvinvointia, kohtuuhintaista asumista ja mahdollisuuksia työllistyä. Näillä tekijöillä on vaikutusta viimesijaisen talou-

Valiokunnan mietintö StVM 29/2022 vp

dellisen tuen tarpeen vähentämiseen. Myös kuntien työllisyystoimilla voidaan osaltaan vaikuttaa siihen, että toimeentulotuen tarvetta ei aina synny.

Hallituksen esityksen ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta toteaa, että perustoimeentulotuen rahoitustehtävällä voidaan katsoa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisuudistuksesta huolimatta edelleen olevan yhteys kunnan tehtäviin. Valiokunta pitää kuitenkin tärkeänä, että kuntien rahoitusvastuun tarkoituksenmukaisuutta ja valtion sekä kuntien rahoitusosuuksia toimeentulotuen rahoituksessa arvioidaan pikaisesti ja tarvittaessa lainsäädäntöä muutetaan.

Voimaantulo

Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa nostettiin esille huoli ehdotetun sääntelyn voimaantulon ajoittumisesta vuodenvaihteeseen. Vuoden 2023 alusta sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen sekä pelastustoimen palvelut siirtyvät kuntien järjestämisvastuulta hyvinvointialueiden järjestämisvastuulle.

Valiokunta toteaa, että esitykseen sisältyy säännöksiä, joiden on välttämätöntä tulla voimaan vuoden 2023 alusta, kun hyvinvointialueet aloittavat toimintansa. Ehdotetun sääntelyn voimaantulon siirtäminen edellyttäisi näiden välttämättömien muutosten tekemistä voimassa olevaan lakiin eli käytännössä uuden hallituksen esityksen antamista. Tämän johdosta valiokunta katsoo, että ehdotettujen säännösten tulisi tulla voimaan 1.1.2023.

Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa toimeentulotukilain toimeenpanijoilla oli poikkeuksellisen paljon huomautettavaa lakiehdotuksen yksittäisiin säännöksiin ja niiden perusteluihin. Lisäksi lain toimeenpanijat toivat esille, että tulevien muutosten sisältöä ei ole voitu riittävästi ennakoida, joten valmistautumisaika tuleviin muutoksiin jää lyhyeksi, jos lain vahvistaminen on lähellä lain voimaantuloa. Valiokunta korostaa lain toimeenpanijoiden kanssa tehtävän yhteistyön tärkeyttä lainvalmistelussa.

VALIOKUNNAN YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

Esityksessä ehdotetaan uusien säännösten lisäksi voimassa olevien säännösten siirtämistä joko sellaisinaan tai osittain muutettuina lain eri kohtiin. Lakiehdotuksen arviointia vaikeuttaa se, että esityksen säännöskohtaiset perustelut on osittain rakennettu niin, että säännöksen todetaan olevan osittain uusi, mutta perusteluissa ei ole kaikilta osin yksilöity, mikä on tässä yhteydessä oleva uusi säännös ja mikä osa säännöksestä säilyisi aiemmassa muodossaan ja missä lainmuutoksessa tarkalleen ottaen aiempi muoto on säädetty.

Valiokunnan sosiaali- ja terveysministeriöltä saaman selvityksen mukaan niiltä osin kuin lakiehdotuksissa on voimassa olevasta lainsäädännöstä siirretty osia osittain muutettuina toisiin lainkohtiin eikä perusteluissa ole tarkemmin kuvattu sisällöllistä muutosta, on kyse sanamuodon tai lain rakenteen täsmentämisestä tai yksinkertaistamisesta, millä ei ole vaikutusta lain tulkintaan. Näin ollen kyseisten säännösten tulkinnassa voidaan edelleen tukeutua säännösten aikaisempiin perusteluihin ja vakiintuneeseen tulkintakäytäntöön. Valiokunta kuitenkin painottaa, että säännöskohtaisista perusteluista tulisi käydä selkeästi ilmi, miltä osin sääntelyä muutetaan.

Valiokunnan mietintö StVM 29/2022 vp

1. Laki toimeentulotuesta annetun lain muuttamisesta

4 §. Toimeenpano. Valiokunta ehdottaa, että pykälän 2 momenttiin lisätään nimenomainen maininta siitä, että lain hyvinvointialuetta koskevia säännöksiä sovelletaan Helsingin kaupunkiin.

7 b §. Terveystoimenpiteet ja muut menot. Valiokunta ehdottaa, että pykälän 2 momentin 2 kohdan sääntelyä selkeytetään suhteessa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annettuun lakiin niin, että lainkohtaan lisätään viittaus lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 7 §:ään, jossa säädetään lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevasta sopimuksesta. Lisäksi valiokunta ehdottaa, että lainkohdasta poistetaan viittaus lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 7 b §:ään, joka koskee vuoroasumista. Lainkohdan säännöskohtaisten perustelujen mukaan tapaamiskulujen huomioon ottaminen koskee vain lapsen tapaamista, ei lapsen asumista kahdessa perheessä. Esityksellä ei ole siten tarkoitus puuttua vuoroasumistilanteisiin, joissa lapsi asuu vuorotellen molempien vanhempien luona. Niihin liittyviä menoja on mahdollisuus jakaa vanhempien kesken toimeentulotukilaskelmassa sen mukaan kuin vanhemmat niistä vastaavat eikä tapaamiskulusäännöstä sovelleta heihin. Valiokunta ehdottaa myös lainkohdan sanamuotoa täsmennettäväksi voimassa olevaa lakia vastaavasti siten, että lapsen tapaamisesta aiheutuneet menot otetaan huomioon siltä osin kuin lapsi tapaa eri taloudessa asuvaa vanhempaansa. Lisäksi lainkohdassa oleva virheellinen viittaus kuntaan ehdotetaan muutettavaksi viittaukseksi hyvinvointialueeseen.

Valiokunta toteaa, että esityksessä pykälän 2 momentin 3 kohdan säännöskohtaisissa perusteluissa on virheellisesti todettu, että henkilötodistuksen, oleskeluasiakirjan ja matkustusasiakirjan hankinnan tarpeellisuutta arvioitaessa huomioon otavien menojen tulisi olla perusteeltaan välttämättömiä. Valiokunta korostaa, että kaikkien pykälässä mainittujen menojen osalta käytetään tarpeellisuusharkintaa. Tarpeellisuuden arviointi edellyttää tapauskohtaista harkintaa, joka pitää sisällään sekä menoperusteen että määrän arvioimisen.

10 a §. Perusosan alentamista koskeva menettely. Valiokunta ehdottaa, että pykälän 2 momentista poistetaan maininta Kansaneläkelaitoksen velvollisuudesta toimittaa perusosan alentamista koskeva päätös hyvinvointialueelle, koska valiokunta ehdottaa tästä säädettäväksi Kansaneläkelaitoksen oma-aloitteista tietojenluovutusta koskevassa 18 h §:ssä.

11 §. Huomioon otettavat tulot. Valiokunta ehdottaa, että lakiehdotukseen lisätään 2 momentin 5 kohta, jossa oleva virheellinen viittaus työttömyysturvalain kumottuun 3 b §:ään korjataan viittaukseksi työttömyysturvalain 6 §:n 3 momentissa tarkoitettuun korotusosaan ja korotettuun ansio-osaan. Lisäksi ehdotetaan lisättäväksi 2 momentin 6 kohta, jonka virheellinen viittaus toimeentulotulotukilain 8 §:ään korjataan viittaukseksi lain 6 §:n 3 momenttiin. Lisäksi valiokunta ehdottaa, että pykälän 3 momenttia täsmennetään niin, että ansiotulovähennys on voimassa olevaa lakia vastaavasti tulonsaajakohtainen.

13 §. Toimeentulotuen määräytymisaika ja laskelma. Valiokunta toteaa, että toimeentulotuen määräytymisaikaa ja laskelmaa koskeva pykälän 3 ja 4 momentti vastaavat pitkälti voimassa olevan lain 15 §:n 2 ja 3 momenttien sanamuotoja. Valiokunta korostaa, että voimassa olevan lain 15 §:n soveltamisesta on vakiintunutta tulkintakäytäntöä, joka on edelleen syytä huomioida nykyisten säännösten tulkinnassa.

Valiokunnan mietintö StVM 29/2022 vp

Valiokunta ehdottaa tulkintaepäselvyyksien välttämiseksi, että pykälän 3 momentista poistetaan maininta käytettävissä olevan varallisuuden laadun huomioon ottamisesta tulojen jaksottamisen kohtuullisuusharkinnassa. Näin muutettuna momentin sanamuoto vastaa voimassa olevan 15 §:n 2 momentin sanamuotoa.

17 §. Hakijan tietojenanto- ja ilmoitusvelvollisuus. Valiokunta ehdottaa, että pykälän 1 momentin viittaus sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 12 §:ään muutetaan viittaukseksi kyseisen lain 11—13 §:ään vastaavasti, kuten voimassa olevassa pykälässä. Eduskunnan käsiteltävänä olevan sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain (asiakastietolaki), jossa 11 ja 13 § on ehdotettu kumottavaksi, on tarkoitus tulla voimaan vasta 1.1.2024.

18 a §. Kansaneläkelaitoksen tiedonsaantioikeus ja tietojen luovutusvelvollisuus. Valiokunta ehdottaa, että 2 momentin viittaus eduskunnan käsiteltävänä olevaan asiakastietolain 64 §:ään muutetaan viittaukseksi sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 20 §:ään, koska asiakastietolain on tarkoitus tulla voimaan vasta vuoden 2024 alusta. Vastaavin perustein 3 momentin viittaus sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain 63 §:ään ehdotetaan muutettavaksi viittaukseksi sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 18 §:ään. Valiokunta toteaa, että ehdotettu sääntely vastaa siten sisällöllisesti voimassa olevaa sääntelyä, vaikka pykälän rakennetta on ehdotettu muutettavaksi.

18 b §. Hyvinvointialueen oma-aloitteinen tietojen luovutus Kansaneläkelaitokselle. Valiokunta ehdottaa, että pykälän 1 momenttiin lisätään viittaus perusosan alentamismenettelyä koskevan 10 a §:n 1 ja 3 momentin mukaisiin tilanteisiin. Hyvinvointialueen tulee siten antaa Kansaneläkelaitokselle oma-aloitteisesti tieto siitä, että asiakkaalle on tehty sosiaalihuollon palvelutarpeen arviointi. Tämä edellyttää, että hyvinvointialueen sosiaalihuollolla on tiedossa, että asiakkaalla on toimeentulotukiasia vireillä ja siinä voi tulla esiin kysymys perusosan alentamisesta.

Lisäksi valiokunta ehdottaa pykälän 3 momenttia muutettavaksi siten, että hyvinvointialue saa antaa Kansaneläkelaitokselle tiedon asiakkaan täydentävää tai ehkäisevää toimeentulotukea koskevasta päätöksestä, jos se arvioi sillä olevan merkitystä asiakkaan seuraavaa perustoimeentulotukiasiaa ratkaistaessa. Valiokunta korostaa, että ehkäisevää toimeentulotukea voi hakea myös ilman perustoimeentulotukea koskevaa päätöstä. Näin ollen säännöstä on tarpeen rajata vain sellaisen tiedon toimittamiseen, jolla arvioidaan olevan merkitystä perustoimeentulotukiasian ratkaisemisessa.

Valiokunta toteaa, että täydentävää tai ehkäisevää toimeentulotukea koskevalla päätöksellä voi olla merkitystä perustoimeentulotukiasian ratkaisemisessa, koska ilman tiedon toimittamista Kansaneläkelaitos ei välttämättä saa tietoa siitä, että asiakkaan saama tuloerä on peräisin sosiaalihuollon myöntämästä täydentävästä tai ehkäisevästä toimeentulotuesta ja voi virheellisesti tulkita sen asiakkaan huomioitavaksi tuloksi. Lisäksi on mahdollista, että hyvinvointialueen kielteinen päätös on perustunut asiakkaan perustoimeentulotuen ylijäämään, jonka on katsottu riittävän myös täydentävänä toimeentulotukena haettuihin menoihin. Samaa ylijäämää ei kuitenkaan voida perustoimeentulotuessa katsoa tämän jälkeen käytettävissä olevaksi, ja Kansaneläkelaitos tar-

Valiokunnan mietintö StVM 29/2022 vp

vitsee tämän tiedon hyvinvointialueelta voidakseen tulkita tilanteen seuraavassa päätöksessään oikein.

Täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen päätösten perustelut voivat myös sisältää asiakkaan tilanteesta hyvinvointialueen sosiaalihuollon tekemiä huomioita, joilla voi olla merkitystä Kansaneläkelaitoksen ratkaistessa seuraavaa perustoimeentulotukipäätöstä. Tällaisia voisivat olla esimerkiksi asiakkaan asumistilanteeseen liittyvät huomiot, joilla voi olla merkitystä asumismenojen kohtuullistamisharkinnassa.

18 f §. Perustoimeentulotukea koskevien asiakastietojen kirjaaminen. Valiokunta ehdottaa pykälän 2 momenttia muutettavaksi siten, että siinä viitataan asiakastietolain 48 §:n sijasta sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista annetun lain (254/2015) 8 §:n 1 momenttiin, koska eduskunnan käsiteltävänä olevan asiakastietolain on tarkoitus tulla voimaan vasta vuoden 2024 alusta. Sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista annetun lain 8 §:ssä säädetään asiakastietojen kirjaamisesta monialaisessa yhteistyössä. Monialaiseen yhteistyöhön osallistuvat henkilöt voivat salassapitosäännösten estämättä kirjata edustamansa organisaation asiakirjoihin sellaiset yhteistyössä saamansa sosiaalihuollon asiakastiedot, jotka ovat tarpeellisia yhteisen asiakkaan asian hoitamiseksi sanotussa organisaatiossa. Lisäksi henkilöt voivat tallettaa yhteistyön perusteella laaditun asiakassuunnitelman, muistion tai vastaavan asiakirjan sanotussa organisaatiossa, jos se on asiakkaan kannalta tarpeellista siinä asiassa, jonka hoitamiseksi asiakirja on laadittu.

18 g §. Hyvinvointialueen tiedonsaantioikeus. Valiokunta ehdottaa, että pykälässä oleva viittaus asiakastietolain 64 §:ään muutetaan viittaukseksi sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 20 §:n 1 momenttiin, koska asiakastietolain on tarkoitus tulla voimaan vasta vuoden 2024 alusta.

18 h §. Kansaneläkelaitoksen oma-aloitteinen tietojen luovutusvelvollisuus hyvinvointialueelle. Valiokunta ehdottaa, että pykälään lisätään viittaus 10 §:n 1 momentin mukaiseen perustoimeentulotuen alentamispäätökseen.

24 §. Muutoksenhaku. Pykälän 1 momentin virheellinen viittaus kuntaan muutetaan viittaukseksi hyvinvointialueeseen.

27 f §. Kunnan rahoitusosuus perustoimeentulotuen kustannuksista. Valiokunta ehdottaa, että pykälän 1 momenttia täydennetään säätämällä rahoitusvastuun kuntakohtaisesta kohdentamisesta. Voimassa olevan lain 14 a §:n 1 momenttia vastaavasti ehdotetaan säädettäväksi, että Kansaneläkelaitoksen on kohdennettava perustoimeentulotukea maksaessaan kustannukset siihen kuntaan, jonka alueella hakija tai perhe vakinaisesti oleskelee.

2. Laki sosiaalihuoltolain 14 §:n muuttamisesta

14 §. Tuen tarpeisiin vastaavat sosiaalipalvelut. Valiokunta ehdottaa, että pykälän 1 momentin johdantokappaleeseen lisätään sanat "järjestämisvastuulle kuuluvina", jotta johdantokappaleen sanamuoto vastaa lailla 790/2022 hyväksyttyä sanamuotoa.

Valiokunnan mietintö StVM 29/2022 vp

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 127/2022 vp sisältyvät 3. ja 4. lakiehdotuksen.

Eduskunta hyväksyy muutettuna hallituksen esitykseen HE 127/2022 vp sisältyvän 1. ja 2. lakiehdotuksen. (Valiokunnan muutosehdotukset)

Eduskunta hyväksyy yhden lausuman. (Valiokunnan lausumaehdotus)

Valiokunnan muutosehdotukset

1.

Laki

toimeentulotuesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan toimeentulotuesta annetun lain (1412/1997) 1 §:n 3 momentti, 5 a, 5 b ja 14 f—14 h § ja 24 §:n 3 momentti,

sellaisina kuin ne ovat, 1 §:n 3 momentti laissa 191/2001, 5 a § laeissa 815/2015, 1107/2016 ja 1108/, 5 b ja 14 f sekä 24 §:n 3 momentti laissa 815/2015, 14 g § laeissa 815/2015 ja 563/2019 sekä 14 h § laissa 934/2019,

muutetaan 4 ja 5 §, 2 luvun otsikko, 6, 7, 7 a—7 c, 8, 10 ja 10 a §, 11 §:n 1 momentin 5 ja 6 kohta sekä 3 momentti, 13, 14, 14 a, 14 c—14 e, 15, 17, 18 a, 18 b, 18 f, 20 ja 23 §, 24 §:n 1 ja 2 momentti sekä 27 §,

sellaisina kuin niistä ovat 4 § laeissa 815/2015 ja 1107/2016, 5 § laissa 1716/2009, 6 ja 7 § laissa 1218/2005, 7 a ja 7 b § laissa 815/2015, 7 c § laeissa 1218/2005, 64/2006 ja 815/2015, 10 § osaksi laeissa 1294/2002, 1390/2010, 291/2012, 939/2012, 1004/2012, 1373/2014 ja 815/2015, 10 a § laeissa 1294/2002 ja 939/2012, 11 §:n 1 momentin 5 ja 6 kohta laissa 1107/2016 ja 3 momentti laissa 940/2014, 13 § laissa 923/2000, 14 ja 14 d § laeissa 815/2015 ja 1107/2016, 14 a, 14 c, 20 ja 23 § sekä 24 §:n 1 ja 2 momentti laissa 815/2015, 14 e § laissa 299/2016, 15 § osaksi laeissa 49/2005 ja 1218/2005, 17 § osaksi laissa 815/2015, 18 a ja 18 f § laissa 1107/2016 sekä 18 b § laissa 934/2019, sekä

lisätään 16 §:ään uusi 3 ja 4 momentti, 18 a §:n edelle uusi luvun otsikko sekä lakiin uusi 18 g, 18 h ja 27 a—27 f § seuraavasti:

Valiokunnan mietintö StVM 29/2022 vp

4 §

Toimeenpano

Toimeentulotukitoiminnan yleinen johto, ohjaus ja kehittäminen kuuluvat sosiaali- ja terveysministeriölle.

Toimeentulotukitoiminnan toimeenpano jakautuu hyvinvointialueen ja Kansaneläkelaitoksen kesken siten, että Kansaneläkelaitoksen vastuulle kuuluu 7 §:ssä tarkoitetun perustoimeentulotuen toimeenpano ja hyvinvointialueen vastuulle kuuluu 7 c §:ssä tarkoitetun täydentävän ja 8 §:ssä tarkoitetun ehkäisevän toimeentulotuen toimeenpano. Tässä laissa hyvinvointialueesta säädettyä sovelletaan Helsingin kaupunkiin siltä osin kuin se järjestää sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisestä Uudellamaalla annetun lain (615/2021) mukaisesti sosiaali- ja terveydenhuoltoa.

Tässä laissa säädetään niistä sosiaalihuollon lainsäädäntöön liittyvistä säännöksistä, joita Kansaneläkelaitos soveltaa sen hoitaessa tämän lain mukaisia tehtäviä.

5 §

Toimeentulotukiasioiden valtakunnallinen neuvottelukunta

Sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä toimii valtioneuvoston asettama toimeentulotukiasioiden neuvottelukunta, jonka tehtävänä on seurata toimeentulotukiasioiden soveltamiskäytäntöä ja viranomaisten välistä yhteistyötä sekä tehdä esityksiä toimeentulotukea koskevista asioista. Neuvottelukuntaan kuuluu sosiaali- ja terveysministeriön, Kansaneläkelaitoksen ja hyvinvointialueiden sosiaalihuollon edustus. Neuvottelukunnan tehtävistä ja tarkemmasta kokoonpanosta säädetään valtioneuvoston asetuksella.

2 luku

Toimeentulotuen määräytyminen ja rakenne

6 §

Toimeentulotuen määräytyminen

Toimeentulotukea myönnetään tämän lain mukaan määriteltyihin tarpeellisiin menoihin, joita henkilö tai perhe ei pysty kattamaan käytettävissä olevilla tuloillaan ja varoillaan. Toimeentulotuen määrä on tämän lain mukaan määriteltyjen menojen sekä käytettävissä olevien tulojen ja varojen erotus. Tulot ja varat otetaan huomioon ensin 2 momentissa tarkoitettua perustoimeentulotukea myönnettäessä. Tulojen ja varojen erotukseen liittyvästä laskelmasta säädetään 13 §:ssä.

Toimeentulotukea myönnettäessä otetaan huomioon perusosalla katettavat menot ja tarpeellisen suuruusina huomioon otettavat muut perusmenot (*perustoimeentulotuki*) sekä tarpeellisen suuruusina huomioon otettavat erityisistä tarpeista tai olosuhteista johtuvat menot (*täydentävä toimeentulotuki*).

Valiokunnan mietintö StVM 29/2022 vp

Menoja ei oteta huomioon toimeentulotukeen oikeuttavina siltä osin kuin ne korvataan tai niitä vastaava etuus saadaan muulla perusteella.

7 §

Perustoimeentulotuki

Perustoimeentulotukea myönnettäessä huomioon otettaviin perusosalla katettaviin menoihin (*perusosa*) kuuluvat ravintomenot, vaatemenot, vähäiset terveydenhuoltomenot sekä henkilökoh-
taisesta ja kodin puhtaudesta, paikallisliikenteen käytöstä, sanomalehden tilauksesta, puhelimen
ja tietoliikenteen käytöstä ja harrastus- ja virkistystoiminnasta aiheutuvat menot sekä vastaavat
muut henkilön ja perheen jokapäiväiseen toimeentuloon kuuluvat menot.

Perusosalla katettavien menojen lisäksi *muina perusmenoina* otetaan tarpeellisen suuruusina
huomioon muut kuin perusosaan sisältyvät asumis-, terveydenhuolto- ja muut menot, joista sää-
detään 7 a ja 7 b §:ssä.

7 a §

Asumismenot

Muina perusmenoina otetaan tarpeellisen suuruusina huomioon seuraavat asumismenot:

- 1) yleisestä asumistuesta annetun lain (938/2014) 9 §:ssä tarkoitetut asumismenot;
- 2) muun kuin yhtiömuotoisen omistusasunnon välttämättömät hoitomenot;
- 3) lämmityskustannukset;
- 4) taloussähköstä aiheutuvat menot;
- 5) kotivakuutusmaksu;
- 6) erikseen maksettavat vesimaksut;
- 7) välttämättömät asuntoon muuttoon liittyvät menot.

Jos toimeentulotuen hakijan asumiseen liittyvät menot ylittävät 1 momentin 1—3 kohdassa
tarkoitettujen menojen tarpeellisen suuruusina pidettävän määrän, hakijaa on ohjattava hankki-
maan edullisempi asunto. Lisäksi hakijaa on ohjattava ottamaan yhteyttä kuntaan asuntoasian sel-
vittämistä varten. Hakijalle on annettava hänen tosiasialliset tarpeensa huomioon ottava, riittävä
määräaika edullisemman asunnon hankkimista varten. Kansaneläkelaitoksen tulee ottaa tuensaa-
jan asumismenot huomioon täysimääräisinä tämän määräajan. Mitä tässä momentissa säädetään,
ei koske sellaista toimeentulotuen hakijaa, jolle jo aiemmin on annettu samaa asumistarvetta kos-
kien ohje ja määräaika hakeutua edullisempaan asuntoon.

Jos hakijalla ei ole tosiasiallista mahdollisuutta hankkia asuinpaikkakunnaltaan 2 momentissa
tarkoitettua asuntoa, asumismenot voidaan ottaa huomioon täysimääräisenä myös määräajan jäl-
keen.

7 b §

Terveydenhuoltomenot ja muut menot

Muina perusmenoina otetaan tarpeellisen suuruusina huomioon muut kuin perusosaan sisälty-
vät terveydenhuoltomenot.

Valiokunnan mietintö StVM 29/2022 vp

Lisäksi muina perusmenoina otetaan tarpeellisen suuruisina huomioon:

- 1) lasten varhaiskasvatuksesta aiheutuvat menot sekä koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan menot;
- 2) lapsen tapaamisesta aiheutuvat menot lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/1983) 7, 7 a, ~~7 b~~ ja 9 c §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa siltä osin, kun **lapsi tapaa eri taloudessa asuvaa vanhempansa ja menot** perustuvat **hyvinvointialueen** vahvistamaan sopimukseen tai tuomioistuimen päätökseen;
- 3) henkilötodistuksen, oleskeluasiakirjan ja matkustusasiakirjan hankintamenot.

7 c §

Täydentävä toimeentulotuki

Täydentävää toimeentulotukea myönnettäessä otetaan huomioon tarpeellisen suuruisina henkilön tai perheen erityisistä tarpeista tai olosuhteista johtuvat, toimeentulon turvaamiseksi tai itsenäisen suoriutumisen edistämiseksi tarpeelliseksi harkitut menot.

Henkilön tai perheen erityisenä tarpeena tai olosuhteena voidaan pitää pitkäaikaista toimeentulotuen saamista, pitkäaikaista tai vaikeaa sairautta, lasten harrastustoimintaan liittyviä erityisiä tarpeita ja muita näihin verrattavia olosuhteita tai tarpeita.

8 §

Ehkäisevä toimeentulotuki

Ehkäisevää toimeentulotukea voidaan myöntää 1 §:n 2 momentissa mainittujen tavoitteiden saavuttamiseksi tuen saajan aktivointia tukeviin toimenpiteisiin, asumisen turvaamiseksi, ylivelkaantumisen tai taloudellisen tilanteen äkillisestä heikentymisestä aiheutuvien vaikeuksien lieventämiseksi sekä muihin tuen saajan omatoimista suoriutumista edistäviin tarkoituksiin.

Hyvinvointialue päättää tuen myöntämisen perusteista. Tukea voidaan myöntää erityisestä syystä poiketen siitä, mitä 6 §:ssä säädetään tuen määräytymisestä, 13 §:ssä määräytymisajasta ja laskelmasta sekä 14 §:ssä tuen hakemisesta.

10 §

Alennettu perusosa

Sellaisen henkilön perusosan suuruutta voidaan alentaa enintään 20 prosenttia, jonka toimeentulotuen tarve aiheutuu siitä, että:

- 1) henkilö on ilman perusteltua syytä kieltäytynyt yksilöidysti ja todistetusti tarjotusta työstä tai sellaisesta julkisesta työvoimapalvelusta, joka kohtuullisen pitkän ajan turvaisi hänen toimeentulonsa, tai hän on laiminlyönnillään aiheuttanut sen, ettei työtä tai julkista työvoimapalvelua ole voitu tarjota taikka ammatillista koulutusta vailla oleva, täysi-ikäinen alle 25-vuotias on keskeyttänyt koulutuksen tai kieltäytynyt koulutuksesta niin, että hän ei ole työttömyysturvalain 2 luvun 13 tai 14 §:n perusteella oikeutettu työttömyysetuuteen;

- 2) kotoutumisen edistämisestä annetussa laissa (1386/2010) tarkoitettu maahanmuuttaja on ilman perusteltua syytä kieltäytynyt kotoutumissuunnitelman laatimisesta tai osallistumasta kotou-

Valiokunnan mietintö StVM 29/2022 vp

tumissuunnitelmassa yksilöidysti sovittuihin, työllistymistä edistäviin toimenpiteisiin taikka jos hän on laiminlyönnillään aiheuttanut sen, ettei kotoutumissuunnitelmaa ole voitu laatia;

3) kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain (189/2001) 3 §:ssä tarkoitettu henkilö on kieltäytynyt osallistumasta mainitussa laissa tarkoitetun aktivointisuunnitelman tai työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta annetussa laissa (1369/2014) tarkoitetun monialaisen työllistymissuunnitelman laatimiseen;

4) kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain 3 §:ssä tarkoitettu henkilö on ilman työttömyys-turvalain 2 a luvun 14 §:ssä tarkoitettua pätevää syytä kieltäytynyt kuntouttavasta työtoiminnasta taikka keskeyttänyt tai omasta syystään joutunut keskeyttämään kuntouttavan työtoiminnan.

Perusosan suuruutta voidaan alentaa 1 momentissa säädettyä enemmän, kuitenkin yhteensä enintään 40 prosenttia, jos henkilö:

1) sen jälkeen, kun hänen toimeentulotuen perusosaansa on alennettu 1 momentissa tarkoitetulla tavalla, menettelee edelleen 1 momentin 1—4 kohdassa tarkoitettulla tavalla; ja

2) kieltäytyy ilman perusteltua syytä osallistumasta 10 a §:ssä tarkoitettuun palvelutarpeen arviointiin.

Edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitettu alentaminen voidaan tehdä vain, jos alentaminen ei vaaranna ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa eikä alentamista voida pitää muutenkaan kohtuuttomana. Alentaminen voi olla kestoltaan enintään kaksi kuukautta kerrallaan kieltäytymisestä tai laiminlyönnistä lukien.

10 a §

Perusosan alentamista koskeva menettely

Ennen perusosan alentamista asiakkaalle tulee varata mahdollisuus antaa selvityksensä syistä, joiden vuoksi perusosaa ei pitäisi alentaa tai se olisi kohtuutonta. Perusosan alentamista harkittaessa Kansaneläkelaitoksen tulee ohjata asiakas tarvittaessa hyvinvointialueen sosiaalihuoltoon sosiaalihuoltolain 36 §:ssä tarkoitetun palvelutarpeen arviointia varten. Kansaneläkelaitoksen tulee tiedottaa hakijalle tästä etukäteen.

Kansaneläkelaitos ratkaisee, onko perusosaa alennettava. ~~Kansaneläkelaitoksen tulee toimittaa välittömästi hyvinvointialueelle tiedoksi perusosan alentamista koskeva päätös ja ilmoittaa tästä hakijalle.~~

Kun harkitaan perusosan alentamista 10 §:n 2 momentissa tarkoitettussa tilanteessa, Kansaneläkelaitoksen tulee aina ennen mainitussa momentissa tarkoitettua perusosan alentamista ohjata asiakas hyvinvointialueen sosiaalihuoltoon sosiaalihuoltolain 36 §:ssä tarkoitettua palvelutarpeen arviointia varten. Kansaneläkelaitoksen on tiedotettava hakijalle etukäteen, että hakija voi välttää perusosan alentamisen toistamiseen osallistumalla palvelutarpeen arviointiin tai muutoin hänen perusosaansa voidaan alentaa 10 §:n 2 momentin mukaisesti. Kansaneläkelaitoksen tulee antaa hakijalle kohtuullinen aika palvelutarpeen arviointiin osallistumiseen ennen perusosan alentamista.

Hyvinvointialueen sosiaalihuollon viranomainen ratkaisee sosiaalihuoltolain 36 §:ssä tarkoitettua palvelutarpeen arvioinnin perusteella, mitä palvelua asiakkaalle tarjotaan ja tarvittaessa laatii asiakassuunnitelman yhdessä asiakkaan ja muiden viranomaisten kanssa.

11 §

Huomioon otettavat tulot

Tuloina ei kuitenkaan oteta huomioon:

5) työttömyysturvalaissa ja julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annetussa laissa tarkoitettua kulukorvausta, Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista annetussa laissa (566/2005) tarkoitettua ylläpitokorvausta, työttömyysturvalain 6 luvun 3 §:ssä tarkoitettua korotusosaa ja korotettua ansio-osaa, mainitussa pykälässä tarkoitettua korotettua ansio-osaa ja mainitun luvun 2 §:n 1 momentissa tarkoitettua ansio-osaa erotusta eikä viimeksi mainitun lain 7 luvun 5 §:ssä tarkoitettua työmarkkinatuen korotusosaa;

6) 6 §:n 3 momentissa tarkoitettuja korvauksia ja tuloja;

Sen lisäksi, mitä 2 momentissa säädetään, tulonsaajan ansiotuloista jätetään ottamatta huomioon 150 euroa kuukaudessa.

13 §

Toimeentulotuen määräytymisaika ja laskelma

Toimeentulotuki määrätään kuukaudelta. Toimeentulotuki voidaan tarpeen mukaan myöntää ja maksaa kuukautta lyhyemmältä tai pidemmältä ajalta.

Toimeentulotuen määräytymistä varten laaditaan laskelma, jossa huomioidaan hakijan ja perheen 7 ja 7 a—7 c §:ssä tarkoitettut menot sekä käytettävissä olevat tulot ja varat.

Toimeentulotuen perusteena olevia 7 ja 7 a—7 c §:ssä tarkoitettuja menoja sekä 11 §:ssä tarkoitettuja tuloja ja 12 §:ssä tarkoitettuja varoja laskettaessa menot, tulot ja varat otetaan huomioon siltä ajanjaksolta, jota koskevana toimeentulotuki määrätään. Tulo voidaan kuitenkin jakaa eriin otettavaksi huomioon useampana toimeentulotuen määräämisen ajanjaksona, jos se tulon kertaluonteisuus taikka tulon saamisen peruste tai käyttötarkoitus tai käytettävissä olevan varallisuuden laatu huomioon ottaen on kohtuullista.

Sellainen tulo, joka ei ole ollut tiedossa toimeentulotuesta päätettäessä, voidaan ottaa jälkikäteen tulona huomioon, jos toimeentulotukea haetaan päätöstä seuraavien kahden ensimmäisen kalenterikuukauden aikana ja jollei se ole kohtuutonta. Lisäksi jälkikäteen huomioon otettavan tulon tulee olla asiakkaan käytettävissä. Tukea myönnettäessä tuen hakijalle on ilmoitettava mahdollisuudesta ottaa kyseessä oleva tulo huomioon taannehtivasti.

Toimeentulotuki tai osa siitä voidaan erityisestä syystä takautuvasti myöntää toteennäytettyjen toimeentulotukeen oikeuttavien menojen maksamiseen.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä laskelmaan sisällytettävistä tiedoista ja sen laatimiseen liittyvistä yksityiskohdista.

Valiokunnan mietintö StVM 29/2022 vp

14 §

Toimeentulotuen hakeminen

Toimeentulotukihakemus tehdään Kansaneläkelaitokselle, joka ratkaisee hakijan oikeuden perustoimeentulotukeen. Hakemuksen siirtämisestä hyvinvointialueen käsiteltäväksi säädetään 14 c §:ssä.

Hakemus täydentävästä tai ehkäisevästä toimeentulotuesta tehdään hyvinvointialueelle, jos hakija on saanut hakemusta koskevalle ajalle tehdyn päätöksen perustoimeentulotuesta.

14 a §

Toimeentulotukiasian käsittely

Toimeentulotukiasia on käsiteltävä siten, että hakijan tai perheen oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon ei vaarannu. Päätös toimeentulotuesta on tehtävä viivytyksettä, kuitenkin viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä hakemuksen saapumisesta. Päätös toimeentulotuen myöntämisestä on pantava viivytyksettä täytäntöön.

Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, perustoimeentulotukea myönnettäessä päätös hakemusajankohtaa seuraavaa kuukautta koskevasta hakemuksesta on tehtävä ja pantava täytäntöön viimeistään sanotun kuukauden ensimmäisenä arkipäivänä, jos hakemuksen saapumisesta on tuolloin kulunut enemmän kuin seitsemän arkipäivää. Jos hakemus koskee myöhäisempää aikaa kuin hakemusajankohtaa seuraavaa kuukautta, päätös on tehtävä ja pantava täytäntöön viimeistään hakemuksessa tarkoitetun ajanjakson ensimmäisenä arkipäivänä.

Jos hakemus on puutteellinen, asiakkaalle on viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä hakemuksen saapumisesta annettava tai lähetettävä yksilöity kehoitus hakemuksen täydentämiseksi määräajassa. Päätös toimeentulotuesta on annettava viivytyksettä, kuitenkin viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä siitä, kun täydennetty hakemus on saapunut. Jos asiakas ei ole määräajassa täydentänyt hakemustaan tai esittänyt hyväksyttävää syytä täydennyksen viivästymiselle, päätös tehdään käytettävissä olevien tietojen pohjalta viivytyksettä, kuitenkin viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä määräajan päättymisestä. Asiakkaan suostumuksella päätös voidaan tehdä käytettävissä olevien tietojen pohjalta ennen määräajan päättymistä.

14 c §

Toimeentulotukea koskevan asian siirtäminen Kansaneläkelaitoksesta hyvinvointialueelle

Kansaneläkelaitoksen on hakijan pyynnöstä toimitettava hakemus viipymättä asiassa toimivaltaiselle hyvinvointialueelle tehtyään hakemuksen perusteella päätöksen perustoimeentulotuesta, jos hakija on esittänyt hakemuksessaan muita kuin 7, 7 a tai 7 b §:ssä tarkoitettuja menoja.

Kansaneläkelaitoksen on tarvittaessa yhteistyössä asianomaisen hyvinvointialueen kanssa, arvioitava, onko asiakkaan täydentävän tai ehkäisevän tuen tarve kiireellinen. Jos tuen tarve arvioidaan kiireelliseksi, Kansaneläkelaitoksen on käsiteltävä hakemus myös perustoimeentulotuen osalta kiireellisenä.

Valiokunnan mietintö StVM 29/2022 vp

14 d §

Toimeentulotukiasioinnin järjestäminen ja asiakkaan oikeus henkilökohtaiseen palveluun

Toimeentulotukiasiointi on toteutettava saavutettavasti ja esteettömästi eri asiakasryhmien tarpeet huomioiden.

Kun kyse on perustoimeentulotuesta, asiakkaalle tulee järjestää mahdollisuus keskustella henkilökohtaisesti Kansaneläkelaitoksen toimihenkilön kanssa viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä sen jälkeen, kun asiakas on tätä pyytänyt Kansaneläkelaitokselta. Kun kyse on täydentävästä ja ehkäisevästä toimeentulotuesta, asiakkaalle tulee järjestää mahdollisuus keskustella henkilökohtaisesti hyvinvointialueen sosiaalihuollon ammattihenkilön kanssa vastaavassa ajassa. Oikeudesta henkilökohtaiseen keskusteluun on tiedotettava selkeällä tavalla hakemista koskevien ohjeiden yhteydessä ja asiakasta on tarvittaessa neuvottava tämän oikeuden käyttämisessä.

Kansaneläkelaitos ja hyvinvointialue voivat tavata asiakasta myös yhdessä. Asiakkaalla on myös oikeus pyytää mahdollisuutta yhteiseen tapaamiseen. Yhteinen tapaaminen tulee järjestää 2 momentin mukaisesti, jos pyyntö ei ole ilmeisen perusteeton. Yhteiseen tapaamiseen sovelletaan 14 e §:ää.

14 e §

Toimeentulotukiasioita koskeva Kansaneläkelaitoksen ja hyvinvointialueen yhteistyö

Kansaneläkelaitoksen ja hyvinvointialueen tulee tehdä asiakkaan asiassa yhteistyötä toimeentulotukilain tavoitteiden toteuttamiseksi kukin omalla toimialallaan. Mitä sosiaalihuoltolain 41 §:ssä säädetään sosiaalihuollon asiakasta koskevasta monialaisesta yhteistyöstä ja 35 §:ssä yhteydenotosta sosiaalihuoltoon asiakkaan tuen tarpeen arvioimiseksi, sovelletaan myös Kansaneläkelaitokseen.

15 §

Sosiaalihuollon lausunto

Hyvinvointialueen sosiaalihuolto voi antaa asiakkaastaan lausunnon Kansaneläkelaitokselle perustoimeentulotukiasian käsittelyä varten. Sosiaalihuollon tulee kuulla asiakasta ennen lausunnon antamista sekä informoida häntä lausunnon sisältämistä tiedoista ja lausunnon tarkoituksesta.

Lausunto voi koskea:

- 1) asiakkaan olosuhteita ja tilannetta, jolla on merkitystä Kansaneläkelaitoksen arvioidessa muiden perusmenojen tarpeellista suuruutta;
- 2) asiakkaan perusosan alentamiseen vaikuttavia tekijöitä; tai
- 3) tarvetta käsitellä päätös kiireellisenä.

Lausuntoon ei saa sisällyttää tietoa, joka ei ole tarpeen perustoimeentulotukiasian ratkaisemiseksi. Lausunto ei sido Kansaneläkelaitosta, mutta Kansaneläkelaitoksen tulee ottaa lausunnossa annettu selvitys perustoimeentulotukipäätöstä tehdessään huomioon.

16 §

Toimeentulotuen maksaminen

— — — — —
Toimeentulotuki voidaan maksaa kokonaan tai osittain antamalla hakijalle sitoumus maksaa siinä määritelty tuote tai palvelu toimeentulotuen hakijan puolesta (*maksusitoumus*). Maksusitoumuksella Kansaneläkelaitos tai hyvinvointialue voivat sitoutua maksamaan toimeentulotukilain 7 a—7 c ja 8 §:ssä tarkoitettuja menoja ja asiakkaan suostumuksella kiireellisessä tilanteissa myös 7 §:n 1 momentissa tarkoitettuja menoja.

Myös toimeentulotukilain 7 a §:ssä tarkoitettuihin menoihin liittyviin toimeentulotuen hakijan antamiin vakuuksiin voidaan myöntää maksusitoumus. Vakuutta varten maksusitoumus annetaan ehdollisena. Ainoastaan erityisen painavista syistä vakuus voidaan myöntää rahana.

17 §

Hakijan tietojenanto- ja ilmoitusvelvollisuus

Toimeentulotuen hakijan, hänen perheenjäsenensä ja elatusvelvollisensa sekä tarvittaessa heidän huoltajansa ja edunvalvojansa on annettava perustoimeentulotuen myöntämiseksi Kansaneläkelaitokselle ja täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen myöntämiseksi hyvinvointialueelle kaikki tiedossaan olevat toimeentulotukeen vaikuttavat välttämättömät tiedot. Tietojen antamisesta säädetään lisäksi sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 11—13 §:ssä.

Toimeentulotuen saajan on välittömästi ilmoitettava Kansaneläkelaitokselle ja hyvinvointialueelle 1 momentissa tarkoitetuissa tiedoissa tapahtuneista muutoksista.

Edellä 1 momentissa tarkoitettulle henkilölle on tarvittaessa varattava tilaisuus esittää selvitystä talouden erillisyydestä.

3 a luku

Tietojen luovuttaminen viranomaisten välillä

18 a §

Kansaneläkelaitoksen tiedonsaantioikeus ja tietojen luovutusvelvollisuus

Kansaneläkelaitoksella on oikeus saada hyvinvointialueen sosiaalihuollon viranomaiselta pyynnöstä salassapitosäännösten estämättä maksutta käsiteltävänä olevan toimeentulotukiasian käsittelemiseksi ja ratkaisemiseksi välttämättömät sosiaalihuollon viranomaisen hallussa olevat tiedot ja selvitykset. Lisäksi Kansaneläkelaitoksella on oikeus saada sosiaalihuollon viranomaisilta ja veroviranomaisilta niiden henkilörekistereissä olevia salassa pidettäviä henkilötietoja asiakkaan suostumuksesta riippumatta, jos se on välttämätöntä tämän lain mukaisen toimeentulotukiasian käsittelemistä varten. Kansaneläkelaitoksen tulee etukäteen ilmoittaa asiakkaalle tästä mahdollisuudesta.

Valiokunnan mietintö StVM 29/2022 vp

Mitä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 20 §:ssä säädetään hyvinvointialueen oikeudesta saada tietoja, koskee myös Kansaneläkelaitoksen oikeutta saada tässä laissa tarkoitettujen toimeentulotukitehtäviensä hoitamiseksi välttämättömiä salassa pidettäviä tietoja.

Mitä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 18 §:ssa säädetään salassa pidettävien tietojen antamisesta asiakkaan suostumuksesta riippumatta, koskee myös Kansaneläkelaitoksen toimeentulotukitehtäviensä hoitamisen yhteydessä saamia välttämättömiä tietoja.

18 b §

Hyvinvointialueen oma-aloitteinen tietojen luovutus Kansaneläkelaitokselle

Hyvinvointialueen tulee antaa Kansaneläkelaitokselle oma-aloitteisesti 10 §:n 1 momentin 2—4 kohdassa ja 2 momentissa sekä 10 a §:n 1 ja 3 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa salassapitosäännösten ja muiden tiedon antamista koskevien rajoitusten estämättä toimeentulotuen perusosan alentamisharkinnassa tarvittavat tiedot. Hyvinvointialue harkitsee tietojen toimittamisen tarpeellisuuden tuensaajan kokonaistilanteen huomioon ottaen sekä ottaen huomioon sen, että alentaminen ei saa vaarantaa ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämättömyyttä toimeentuloa eikä alentamista muutenkaan voi pitää kohtuuttomana.

Lisäksi hyvinvointialue voi antaa Kansaneläkelaitokselle 15 §:ssä tarkoitettun sosiaalihuollon lausunnon sisältämät tiedot.

Hyvinvointialue voi antaa Kansaneläkelaitokselle tiedon asiakkaan täydentävää tai ehkäisevää toimeentulotukea koskevasta päätöksestä, mikäli se arvioi sillä olevan merkitystä asiakkaan seuraavaa perustoimeentulotukiasiaa ratkaistaessa.

18 f §

Perustoimeentulotukea koskevien asiakastietojen kirjaaminen

Kansaneläkelaitoksen perustoimeentulotukiasiaa käsittelevän toimihenkilön tulee kirjata toimeentulotukitietoja koskevaan asiakastietojärjestelmään asiakkaan perustoimeentulotukiasian ratkaisemiseksi tarpeelliset ja riittävät tiedot.

Asiakastietojen kirjaamiseen Kansaneläkelaitoksen ja hyvinvointialueen välisessä monialaisessa yhteistyössä säädetään sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista annetun lain (254/2015) 8 §:n 1 momentissa.

18 g §

Hyvinvointialueen tiedonsaantioikeus

Hyvinvointialueen sosiaalihuollon viranomaisen oikeudesta saada pyynnöstä Kansaneläkelaitokselta tämän lain mukaisten tehtäviensä hoitamiseksi välttämättömät tiedot säädetään sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 20 §:n 1 momentissa.

Valiokunnan mietintö StVM 29/2022 vp

18 h §

Kansaneläkelaitoksen oma-aloitteinen tietojen luovutusvelvollisuus hyvinvointialueelle

Kansaneläkelaitoksen tulee antaa hyvinvointialueelle salassapitoa ja muiden tiedon antamista koskevien rajoitusten estämättä oma-aloitteisesti tiedot 10 §:n 1 ja 2 momentin mukaisesta perustoimeentulotuen alentamispäätöksestä sekä 14, 14 c ja 14 e §:ssä säädetyissä tilanteissa toimeentulotukihakemuksen käsittelyyn liittyvät tiedot.

20 §

Takaisinperinnän perusteet

Päättyessään toimeentulotuen myöntämisestä Kansaneläkelaitos tai hyvinvointialue voi samalla määrätä, että toimeentulotuki tai osa siitä peritään takaisin:

1) tuen saajalta, jos hänellä on tuloja tai varoja tai oikeus elatusta turvaavaan etuuteen, mutta tulot, varat tai etuus eivät ole tukea myönnettäessä hänen määrättävinään tai hän ei muusta syystä voi niitä silloin käyttää;

2) tuen saajalta, jos hän on tahallaan laiminlyönyt velvollisuuden pitää huolta omasta eluksestaan;

3) tuen saajalta, jos tuen myöntäminen on aiheutunut lakkoon osallistumisesta, kuitenkin vain lakkoon osallistuneelle itselleen myönnetyn tuen osalta; sekä

4) tuen saajan elatusvelvolliselta, jos hän on tahallaan laiminlyönyt elatusvelvollisuutensa.

Jos tuen myöntäminen on perustunut tahallaan annettuihin erehdyttäviin tietoihin tai 17 §:ssä säädetyin ilmoitusvelvollisuuden tahalliseen laiminlyöntiin, Kansaneläkelaitos tai hyvinvointialue voi periä tuen takaisin näiden tietojen antajalta tai ilmoitusvelvollisuuden laiminlyöneeltä siltä osin kuin tuen myöntäminen on perustunut tästä syystä virheellisiin tietoihin.

23 §

Perintä ja kuittaus odotettavissa olevasta etuudesta

Jos toimeentulotukea on myönnetty joko kokonaan tai osaksi ennakkona odotettavissa olevaa eläkettä, elatusapua, avustusta tai muuta jatkuvaa taikka kertakaikkista tuloa, korvausta tai saamista vastaan, hyvinvointialue voi periä ja nostaa sen estämättä, mitä muussa laissa säädetään, henkilölle tulevat edellä tarkoitetut tulot, korvaukset ja saamiset siltä ajalta, jolta tukea on annettu ennakkona, ja käyttää niitä ennakkona annetun tuen kuittaukseen. Hyvinvointialueen on suoritettava toimeentulotuen kuittaukseen käytettyjen varojen jälkeen jäljelle jäävät varat välittömästi tuen saajalle.

Jos hyvinvointialue on ilmoittanut 1 momentissa tarkoitetun tulon, korvauksen tai saamisen suorittajalle vähintään kaksi viikkoa ennen maksupäivää, että tuloa, korvausta tai saamista ei saa suorittaa tuen saajalle itselleen, suoritus voi tapahtua laillisin vaikutuksin vain hyvinvointialueelle.

Mitä 1 ja 2 momentissa säädetään hyvinvointialueesta, sovelletaan myös Kansaneläkelaitokseen, jos se myöntää ja maksaa perustoimeentulotukea. Jos samaan tuloon tai saatavaan kohdistuu sekä Kansaneläkelaitoksen että hyvinvointialueen maksuvaatimus, tulot tai saatavat makse-

Valiokunnan mietintö StVM 29/2022 vp

taan ensin Kansaneläkelaitokselle. Kansaneläkelaitos suorittaa perustoimeentulotuen kuittaukseen käytettyjen varojen jälkeen jäljelle jääneet varat hyvinvointialueelle.

24 §

Muutoksenhaku

Muutoksenhausta tässä laissa tarkoitettuun **hyvinvointialueen** päätökseen säädetään sosiaali- huoltolain (1301/2014) 6 luvussa.

Tässä laissa tarkoitettuun Kansaneläkelaitoksen päätökseen saa vaatia oikaisua. Oikaisuvaatimuksesta säädetään hallintolaissa. Muutoksenhausta hallintotuomioistuimeen säädetään oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa (808/2019).

27 §

Henkilöllinen soveltamisala

Toimeentulotuki myönnetään Suomessa vakinaisesti oleskelevalle hakijalle tai perheelle. Oleskelun tosiasiallinen luonne on selvitettävä yksilöllisesti jokaisen hakijan kohdalla.

Jokaisella maassa oleskelevalla henkilöllä on kuitenkin oikeus saada kiireellisessä tilanteessa tukea välttämättömän avun turvaamiseksi siten, ettei hänen oikeutensa välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon vaarannu.

Täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen myöntää hakemuksesta se hyvinvointialue, jonka alueella hakija tai perhe vakinaisesti oleskelee. Jos hakija tai perhe muutoin kuin satunnaisesti oleskelee useamman kuin yhden hyvinvointialueen alueella, täydentävän toimeentulotuen myöntää se hyvinvointialue, jonka alueella oleskelusta hakijan tai perheen menot johtuvat. Jos täydentävän tai ehkäisevän toimeentulotuen tarve on kiireellinen, tämän tuen myöntää se hyvinvointialue, jossa hakija tai perhe oleskelee hakemusta tehtäessä.

27 a §

Rahoitus

Hyvinvointialueen tämän lain nojalla järjestämään toimintaan sovelletaan hyvinvointialueiden rahoituksesta annettua lakia (617/2021).

27 b §

Perustoimeentulotuen kattamiseksi Kansaneläkelaitokselle suoritettavat ennakot ja niiden vahvistaminen sekä maksaminen

Valtio suorittaa Kansaneläkelaitokselle perustoimeentulotukea varten kuukausittain ennakkoa Kansaneläkelaitoksesta annetun lain (731/2001) 12 d §:ssä tarkoitettuun sosiaaliturvan yleisrahastoon Kansaneläkelaitoksen maksuvalmiuden turvaamiseksi.

Valiokunnan mietintö StVM 29/2022 vp

Perustoimeentulotuen maksamista varten tarvittava ennakko suoritetaan siten, että Kansaneläkelaitokselle maksetaan vuotuisen ennakon määrästä tammikuun ennakon yhteydessä vähintään yksi kuudesosa ja sen jälkeen kuukausittain jäljellä oleva määrä tasasuuruksina erinä. Rahoituksen ja riittävän maksuvalmiuden turvaamiseksi tai vuotuisen ennakon olennaisesti muuttuessa ennakko voidaan sosiaali- ja terveysministeriön tai 5 momentissa säädetyissä asioissa työ- ja elinkeinoministeriön päätöksellä jaksottaa edellä säädetyistä poiketen.

Kuluvan vuoden ennakkoiden yhteismäärää tulee välittömästi tarkistaa, jos niiden perusteet ovat olennaisesti muuttuneet.

Kunkin kuukauden ennakko maksetaan edeltävän kuukauden toiseksi viimeisenä arkipäivänä.

Mitä tässä pykälässä säädetään perustoimeentulotuen kattamiseksi Kansaneläkelaitokselle suoritettavista ennakoista ja niiden maksamisesta, sovelletaan myös maksettaessa valtion korvauksia Kansaneläkelaitokselle kotoutumisen edistämisestä annetun lain 44 ja 46 §:n sekä 51 §:n 1 momentin perusteella. Tässä momentissa tarkoitettu tammikuun ennakko maksetaan kuitenkin tammikuun ensimmäisenä arkipäivänä.

27 c §

Määräaikojen noudattamisen seuranta

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tulee pyytää hyvinvointialueilta ja Kansaneläkelaitokselta kaksi kertaa kalenterivuodessa 14 a, 14 b ja 14 d §:ssä säädettyjen määräaikojen toteutumisen seurannan kannalta välttämättömät tiedot. Hyvinvointialueilta pyydetään myös määräaikojen toteutumisen valvonnan kannalta välttämättömät tiedot. Tiedot eivät saa sisältää yksittäistä henkilöä koskevia tunnistetietoja.

Hyvinvointialueiden ja Kansaneläkelaitoksen tulee luovuttaa maksutta Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle 1 momentissa tarkoitettut tiedot.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tulee luovuttaa 1 momentissa tarkoitettut hyvinvointialueita koskevat tiedot edelleen Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastolle sen valtakunnallista ohjaus- ja valvontatehtävää varten.

27 d §

Tilastojen laatimisen kannalta välttämättömien tietojen luovutus Kansaneläkelaitokselta Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle

Kansaneläkelaitos on velvollinen antamaan Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle sen pyynnöstä sellaiset tämän lain mukaiseen toimeentulotukeen kuuluvaa toimintaansa koskevat tiedot, jotka ovat välttämättömiä tilastojen laatimisen kannalta ja jotka eivät sisällä yksittäistä henkilöä koskevia tunnistetietoja.

Lisäksi Kansaneläkelaitos on salassapitoa koskevien säännösten estämättä velvollinen antamaan vuosittain Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle sen pyynnöstä tämän lain nojalla toimeentulotukea Kansaneläkelaitokselta saaneita henkilöitä ja perheitä koskevat tilastojen laatimisen kannalta välttämättömät tiedot perheen koosta ja rakenteesta, tuen määrästä ja kestosta sekä tuen tarpeen taustatekijöistä. Tunnistetietona annetaan toimeentulotukea saaneen henkilön henkilötunnus, jos se on tilastojen laatimisen kannalta välttämätöntä. Toimeentulotukea saaneella henki-

Valiokunnan mietintö StVM 29/2022 vp

löllä tarkoitetaan tässä pykälässä sitä henkilöä, jonka hakemuksesta toimeentulotuki on myönnetty, sekä hänen puolisoaan tai hänen kanssaan avioliitonomaisissa olosuhteissa elävää.

Kansaneläkelaitoksella on oikeus luovuttaa tilastojen laatimisen kannalta välttämättömiä 1 ja 2 momentissa tarkoitettuja tietoja Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle asiakkaan suostumuksesta riippumatta. Kansaneläkelaitoksen tulee etukäteen ilmoittaa asiakkaalle tietojen luovutuksesta.

27 e §

Toimeentulotukiasioiden alueellinen neuvottelukunta

Hyvinvointialue asettaa alueellisen toimeentulotukiasioiden neuvottelukunnan, jonka tehtävänä on tehdä esityksiä ja antaa lausuntoja toimeentulotukiasioiden käsittelyn kehittämistä sekä yhteistyön toteuttamista koskevista asioista alueellaan. Neuvottelukuntaan kuuluu Kansaneläkelaitoksen ja hyvinvointialueen sosiaalihuollon edustus. Neuvottelukunnan tehtävistä ja tarkemmasta kokoonpanosta säädetään valtioneuvoston asetuksella.

27 f §

Kunnan rahoitusosuus perustoimeentulotuen kustannuksista

Kunnan rahoitusosuus perustoimeentulotuen kustannuksista on 50 prosenttia. Kansaneläkelaitoksen on kohdennettava perustoimeentulotukea maksaessaan kustannukset siihen kuntaan, jonka alueella hakija tai perhe vakinaisesti oleskelee.

Kunnan rahoitusosuus otetaan huomioon tekemällä sitä vastaava vähennys kunnalle maksettavasta peruspalvelujen valtionosuudesta. Valtionosuuden vähentämistä koskevasta menettelystä säädetään kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain (618/2021) 29 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 _____.

2.

Laki

sosiaalihuoltolain 14 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään sosiaalihuoltolain (1301/2014) 14 §:n 1 momenttiin, sellaisena kuin se on laissa / ,
uusi 3 a kohta seuraavasti:

Valiokunnan mietintö StVM 29/2022 vp

14 §

Tuen tarpeisiin vastaavat sosiaalipalvelut

Hyvinvointialueen järjestämisvastuulle kuuluvina sosiaalipalveluina on järjestettävä sen sisällönä ja siinä laajuudessa kuin tässä tai muussa laissa säädetään:

3 a) palvelua taloudellisen toimintakyvyn edistämiseksi;

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 _____.

3.

Laki

kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain 2 ja 18 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain (189/2001) 2 §:n 7 ja 8 kohta sekä 18 § seuraavasti:

2 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

7) *toimintarahalla* kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvalla toimeentulotukea saavalle maksettavaa päiväkohtaista korvausta;

8) *matkakorvauksella* korvausta kuntouttavasta työtoiminnasta syntyvistä matkakustannuksista;

Valiokunnan mietintö StVM 29/2022 vp

18 §

Toimintaraha ja matkakorvaus

Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvalla toimeentulotuen saajalle maksetaan julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annetun lain 9 luvun 2 §:n 1 momentissa tarkoitetun kulukorvauksen suuruinen toimintaraha osallistumispäivää kohti. Toimintarahaa ei kuitenkaan suoriteta niiltä päiviltä, joilta henkilö saa työttömyysturvalain 10 luvun 6 §:ssä tarkoitettua kulukorvausta.

Lisäksi kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvalla maksetaan osallistumisesta aiheutuvista matkakuluista matkakorvausta halvimman matkustustavan mukaisesti.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____.

4.

Laki

kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain 29 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain (618/2021) 29 §:n 1 momentti seuraavasti:

29 §

Kunnan peruspalvelujen valtionosuuden vähentäminen kuntaan maksetun perustoimeentulotuen määrällä

Toimeentulotuesta annetun lain 27 f §:ssä tarkoitettu kunnan rahoitusosuus perustoimeentulotuen menoista toteutetaan vähentämällä kunnan valtionosuutta määrällä, joka vastaa kunnan osuutta kuntaan kohdistuvasta tämän pykälän 2 momentissa tarkoitettujen tietojen mukaisesta vuositasolla maksetusta perustoimeentulotuesta.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____.

Valiokunnan mietintö StVM 29/2022 vp

Valiokunnan lausumaehdotus

Eduskunta edellyttää, että toimeentulotuen alentamisesta luopumista ja alentamisen perusteiden mahdollisia muutostarpeita arvioidaan osana sosiaaliturvan kokonaisuudistusta.

Helsingissä 17.11.2022

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

tilapäinen puheenjohtaja Aki Lindén sd
jäsen Kim Berg sd
jäsen Kaisa Juuso ps
jäsen Arja Juvonen ps
jäsen Pia Kauma kok
jäsen Noora Koponen vihr
jäsen Terhi Koulumies kok
jäsen Merja Kyllönen vas
jäsen Hanna-Leena Mattila kesk (osittain)
jäsen Ilmari Nurminen sd
jäsen Veronica Rehn-Kivi r
jäsen Minna Reijonen ps
jäsen Heidi Viljanen sd

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Sanna Pekkarinen

Valiokunnan mietintö StVM 29/2022 vp
Vastalause

Vastalause

Perustelut

Perussuomalaisten valiokuntaryhmä katsoo, että toimeentulotuki kuuluu ainoastaan sellaisille henkilöille, jotka oleskelevat laillisesti Suomessa. Toimeentulotuen maksaminen laittomasti maassa oleskeleville yhdistettynä hallituksen pyrkimykseen laajentaa laittomasti maassa oleskeleville tarjottavia terveyspalveluita kiireettömiin palveluihin edistää merkittävästi mahdollisuuksia ulkomaalaislainsäädännön rikkomiseen sekä kannustaa sosiaaliturvan ja terveyspalveluiden helpon saatavuuden motivoimaan laittomaan maahantuloon.

Pääministeri Marinin hallituskauden aikana Suomi on velkaantunut ennennäkemättömällä tavalla. Velkaantuminen on ollut monilta osin varsin leväperäistä, mutta samaan aikaan hallitus ei ole kyennyt osoittamaan hyvinvointialueille niiden tarvitsemaa rahoitusta. On selvää, ettei yhteiskuntamme kokonaisedun mukaista ole tilanne, jossa jo muutenkin vajavaisten palveluiden käyttöön kannustetaan henkilöitä, joilla ei ole ulkomaalaislainsäädännön mukaista oikeutta oleskella Suomessa. Laittomasti maassa oleskelevat henkilöt voivat myös muodostaa riskin kansalliselle turvallisuudelle, koska hyvinvointivaltion palveluiden tarjoaminen tunnistamattomille henkilöille muodostaa vetovoimatekijän oikeutta pakoileville rikollisille.

Perussuomalaisten valiokuntaryhmä esittääkin esityksen muuttamista siten, että toimeentulotukilain soveltaminen rajataan maassa laillisesti oleskeleviin henkilöihin.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että 2.—4. lakiehdotukset hyväksytään valiokunnan mietinnön mukaisina,

että 1. lakiehdotus hyväksytään muutoin valiokunnan mietinnön mukaisena paitsi 27 § muutettuna seuraavasti. (***Vastalauseen muutosehdotukset***)

Vastalauseen muutosehdotukset

1. lakiehdotus

27 §

Henkilöllinen soveltamisala

Toimeentulotuki myönnetään Suomessa vakinaisesti ja laillisesti oleskelevalle hakijalle tai perheelle. Oleskelun tosiasiallinen luonne on selvitettävä yksilöllisesti jokaisen hakijan kohdalla.

Valiokunnan mietintö StVM 29/2022 vp
Vastalause

Jokaisella maassa **laillisesti** oleskelevalla henkilöllä on kuitenkin oikeus saada kiireellisessä tilanteessa tukea välttämättömän avun turvaamiseksi siten, ettei hänen oikeutensa välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon vaarannu.

(3 mom. kuten StVM)

— — — — —

Helsingissä 17.11.2022

Arja Juvonen ps

Kaisa Juuso ps

Minna Reijonen ps

Pia Kauma kok

Terhi Koulumies kok